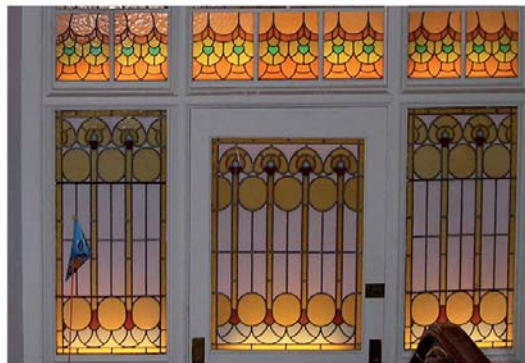

Naar een nieuwe vorm van monumentenzorg voor het woonhuisinterieur

Niet *verbieden* maar *informeren*, *enthousiasmeren* & *stimuleren*

'Uniek Joods interieur ontdekt' heette het in diverse Nederlandse kranten. Dat een nieuwe toeschrijving van een schilderij aan Frans Hals de landelijke pers haalt, zal niemand verbazen.¹ Maar dat de vondst van een interieur uit 1923 de landelijke media zelfs gedurende enkele weken weet bezig te houden² is ongekend en blijft waarschijnlijk een unicum.

Het ging dan ook niet in de eerste plaats over het interieur als zo maar een onderdeel van het gebouwde erfgoed (zij het kunsthistorisch belangwekkend), en ook niet over een bijzondere inrichting of kunstverzameling, maar over de overblijfselen van een kamer waarin een Joods gezin heeft gewoond, een gezin waarvan de moeder Debora en hun drie dochters Theodora, Anna en Elise stierven in Auschwitz, Sobibor en Bergen-Belsen. Een link naar de eveneens in Bergen-Belsen vermoorde Anne Frank was gemakkelijk gemaakt en een heuse mediahype geboren.

Hoewel het huis van de Joodse familie Koriijn in de J.J. Viottastraat te Amsterdam geen 'personalitymuseum'³ zal worden vanwege het ontbreken van een herinnering aan een beroemd persoon – niemand van de familie

Korijn liet een ontroerend dagboek na dat postuum werd gepubliceerd – is deze interieurvondst zijn zuiver materiële status van kamerbetimmering ontstegen. Dit dankzij een aspect van de bewoning en niet in de laatste plaats vanwege het collectieve schuldgevoel over de afschuwelijke manier waarop de bewoners aan hun einde zijn gekomen. De roep om recuperatie als Joods cultuuroord is echter nogal willekeurig, want waarom het nog geheel intacte eigen woonhuis van de architect Harry Elte dan niet? Toch is dit klaarblijkelijk de manier waarop dit interieur, gesteld dat het bezocht kan gaan worden, in een klap kan worden opgenomen in het collectieve geheugen van Nederland en een immateriële waarde kan verwerven die belangrijk is voor de promotie tot (Joods) cultureel erfgoed.⁴

Oneigenlijke lobby of niet, in mijn hart zou ik willen dat het alle vondsten zó verging die wij doen in het kader van het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid waarbij dit interieur twee jaar geleden werd ontdekt. Het historische woonhuisinterieur krijgt zelden de status van cultureel erfgoed, eenvoudigweg omdat het in de meeste gevallen onzichtbaar is gebleven en bovendien steeds opnieuw afhankelijk blijkt van de bereidwilligheid van nieuwe eigenaren om het te behouden. Het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid wil hierin verandering brengen door het interieur zichtbaar te maken en door de bereidwilligheid van de bewoners actief te stimuleren.

Historische Interieurs in Amsterdam Zuid

Het project wordt ontwikkeld en uitgevoerd door Barbara Laan, free lance interieurhistoricus, in opdracht van de daartoe opgerichte Stichting Historische Interieurs in Amsterdam en op initiatief van Bureau Monumenten en Archeologie te Amsterdam (BMA). De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) participeert in het project als één van de belangrijkste financiers en levert, evenals het Instituut Collectie Nederland (ICN), de nodige expertise. Het project wordt bovendien financieel ondersteund door Woningcorporatie Het Oosten, sinds 1 juli 2008 gefuseerd tot 'Stadgenoot' en het Stadsdeel Oud Zuid. Daarnaast is samenwerking gezocht met een aantal Nederlandse universiteiten en academies.

Het doel van de stichting is om woonhuizen op te sporen die vanwege hun architectuur,

SAMENVATTING

De wens van de bewoners om woonhuisinterieurs te behouden is essentieel voor de instandhouding. Dit is de belangrijkste tussentijdse conclusie die gedaan werd in het kader van het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid. Het project is een initiatief van het Bureau Monumenten en Archeologie te Amsterdam (BMA) en wordt ontwikkeld en uitgevoerd door de speciaal daarvoor opgerichte stichting Historische Interieurs in Amsterdam (SHIA). De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) participeert in het project als een van de financiers en levert, evenals het Instituut Collectie Nederland (ICN), de nodige expertise.

afwerking en bewoning interessant genoeg zijn om nader te onderzoeken en de waarden ervan te bepalen zodat een zorgvuldige omgang ermee kan worden gewaarborgd. Deze collectieve en private zorg, de belangrijkste voorwaarde voor behoud, is alleen mogelijk bij voldoende draagvlak. Om haar doel te bereiken, heeft de stichting het Project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid bedacht met als belangrijkste eindproduct een publicatie. Daarnaast is er 'flankerend beleid' zodat de vergaarde kennis direct wordt overgedragen aan de bewoners middels een voorlichtingsbrochure, publieksboekje en bouwdoosiers. Een inventarisatietraject dat in 2007 van start ging, levert medio 2009 150 panden op die allemaal worden gefotografeerd, beschreven en van documentatie voorzien (bouwtekeningen en bewonersgegevens). Dit gebeurt door de masterstudenten van verschillende herkomst en pluimage die zich voor het project hebben ingezet en nog zullen inzetten.

De vondsten zijn talrijk, heel divers en keer op keer bijzonder te noemen. Ofschoon deze gebouwen zijn opgetrokken aan het begin van de industrialisatie van de bouw, is slechts een heel klein aantal exact dezelfde interieuronderdelen of bouwornamenten op verschillende locaties aangetroffen. De meeste interieurbestanddelen zijn (nu nog) anoniem, maar toch zijn enkele tientallen namen van kunstenaars, ambachtslieden, fabrieken en leveranciers van bouwmaterialen boven water gekomen. De architecten en/of aannemers zijn wel grotendeels bekend. Gegevens over bewoners waaronder gezinsamenstelling, inwonend personeel, geloofsovertuiging en beroep, zijn in het Bevolkingsregister opgezocht; ze zijn weliswaar niet altijd even goed leesbaar, maar wel altijd aanwezig.

De stichting wil nader onderzoek doen naar een aantal aspecten van de sociaalhistorische en architectuur-, interieur-, en kunsthistori-

sche context van de geselecteerde panden, zodat gefundeerde uitspraken gedaan kunnen worden over de waardebepalende factoren. Dit om antwoord te krijgen op vragen zoals: hoe bijzonder en zeldzaam zo'n interieur als dat van de Joodse familie Korijn nu werkelijk is, bijvoorbeeld binnen de context van de andere vondsten van 'Joodse' interieurs in Amsterdam Zuid (figuren 1-4, 6). Het onderzoek richt zich ondermeer op thema's als de opdracht- en uitvoeringssituatie, de culturele en financiële milieus van de bewoners en de rol van religieuze verzuiling in opdracht en uitvoering, de bouwnijverheid, de financiering van de elitewoning en de industrialisatie van de bouw, de woningtypologie en soorten

1 BELLENBORD IN DE JOODSE KEUKEN VAN DE FAMILIE KAHN IN DE LAIRESSESTRAAT.

plattegronden en de in Zuid werkende ambachtslieden, kunstenaars en handelaars in bouwmaterialen.

Onderzoek naar makers en bewoners van individuele huizen is essentieel in verband met de betekenisverlening van de objecten. De betekenissen die wij aan deze interieurs toekennen zijn belangrijk om hun eventuele cultuurhistorische waarden te kunnen bepalen. Bij woonhuisinterieurs ligt dat net iets anders dan bij andere objecten waar monumentale of museale waarden aan worden toegekend. In de eerste plaats omdat het woonhuisinterieur als particulier domein wordt beschouwd en zich dus moeilijk als collectief erfgoed laat 'labelen'. In de tweede plaats omdat interieur een fenomeen is dat zowel betrekking heeft op het gebouwde, locatiegebonden deel als op het niet-nagelvaste, dus niet locatiegebonden deel.

In de wetenschap wordt het historische interieur beschouwd en bestudeerd als een eenheid van ruimte, afwerking en inrichting,⁵ een samenhang die in de werkelijkheid zelden zo behouden blijft, althans niet als een onveranderlijke situatie, zelfs niet in een museale opstelling. Het interieur als een samenhangend geheel heeft per definitie een veranderlijk modieus en status karakter. Overigens wordt de ensemblewaarde van bestaande historische interieurs, inclusief de losse inrichting, inmiddels door RACM, ICN en de Inspectie Cultuurbezit onderkend, zoals blijkt uit het rapport *Van object naar samenhang* (2004),⁶ waar de verschillende soorten van samenhangende eenheden nader worden gedefinieerd en in categorieën ondergebracht. Het zou gezien de aard van het begrip interieur zeer aan te bevelen zijn als de diverse instellingen ook op het terrein van de waardestellende criteria een gezamenlijke aanpak zouden kiezen, want deze criteria zijn niet congruent.⁷

In het gehele veld van monumentenzorg en musea groeit de overtuiging dat interieurs hun betekenis voor een groot deel ontleen aan de context waarin ze zijn ontstaan en gebruikt. Contextuele gegevens over zowel de makers als de opdrachtgevers worden dan ook steeds vaker door deze instellingen verzameld, zoals ondermeer blijkt uit diverse bijdragen in de jaarboeken van BMA en uit de uitkomsten van de ICN-themadag van 22 mei 2008 over historische interieurs in musea die hun betekenis soms verliezen bij gebrek aan contextuele informatie.

Wel is het in monumentenland nog vrij uitzonderlijk dat naast de ontwerper en de opdrachtgever ook de opeenvolgende bewoners aan een systematische studie worden onderworpen, zoals in het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid. De verhalen over de bewoners blijken juist essentieel te zijn in het wordingsproces van het woonhuisinterieur tot cultureel erfgoed. Verhalen zijn een belangrijke generator van historisch begrip. Bewoners voelen zich daardoor in een traditie staan. Deze verhalen staan ook heel dicht bij de essentie van het interieur als plek waar geleefd wordt en waarop elke bewoner zijn stempel drukt. In monumentenland moeten we leren dat dit 'patina van het leven' een heel belangrijke betekenisverlener is die daarom ook meegewogen zou moeten worden. Maar dit is niet het enige aspect waarin het project een zeker pionierskarakter heeft.

Instrumenten van de overheid schieten te kort

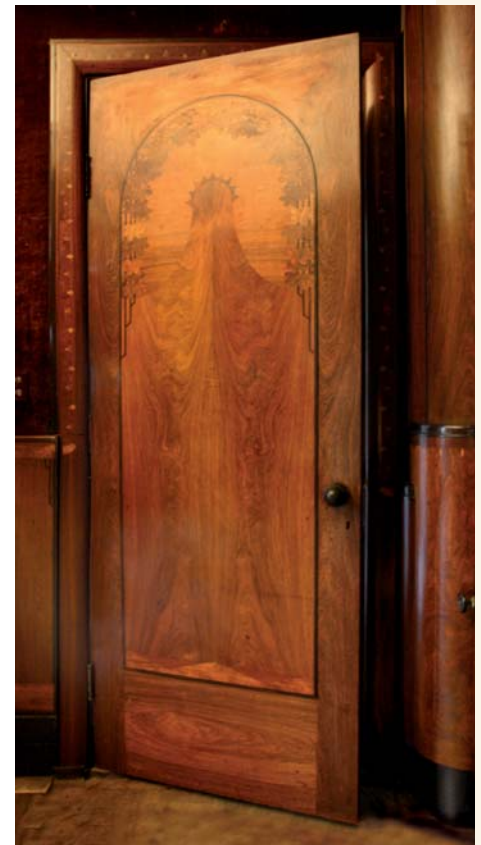
Woonhuisinterieurs kunnen gedurende jaren behouden blijven, maar bij de wisseling van eigenaar toch plotseling worden gesloopt of aangepast. De huidige instrumenten van de overheid, waaronder de wetgeving, schieten hier ernstig tekort. Ofschoon bij rijks- en gemeentelijke monu-

menten automatisch ook de binnenkant van het gebouw onder de bescherming van de Monumentenwet of van de gemeentelijke monumentenverordening valt, is dit zeker geen garantie dat historische indeling en afwerking behouden blijven. De moeilijkheid schuilt in het feit dat monumenten vaak uitsluitend op basis van kennis over de buitenkant van de gebouwen zijn aangewezen en beschreven. Het kennisgebrek is hier dus het grootste probleem. Dit nog afgezien van het gebrek aan controle op de naleving van de wet en afdoende werkzame sancties. Het gebrek aan kennis is zeker bij woonhuizen niet vreemd, want de binnenkant is uiteraard privé domein en veel mensen willen daarin geen overheidsbemoeienis.

De panden in Amsterdam Zuid zijn voor de studenten geselecteerd op basis van de historische indeling en afwerking die ter plaatse door hen werd aangetroffen: ongeveer de helft van het aantal panden dat werd benaderd. Slechts een handvol ervan bleek de status van gemeentelijk of rijksmonument te hebben of stond op een lijst om als monument te worden aangewezen. Uit de redengevende omschrijvingen bleek in de meeste gevallen dat het interieur inderdaad niet was onderzocht en beschreven.

2 HAARDPARTIJ J.J. VIOTTA STRAAT

3 DEUR J.J. VIOTTA STRAAT

Naar schatting is drie kwart van de woonhuizen in Zuid totaal of grotendeels van binnen gestript, aangepast of veranderd door intensieve bewoning. Het is daarom belangrijk om bewoners te doen beseffen dat de vondsten zeldzaam zijn en in de toekomst alleen nog maar zeldzamer zullen worden.

Al bijna 100 particulieren in Amsterdam Zuid hebben hun medewerking verleend aan het onderzoeksproject. Vele verrassende vondsten van kamerbetimmeringen, schouwen, vloeren, glas in lood, stucplafonds en allerlei voorbeelden van historische woontechniek, zoals etensliftjes en bellenborden, zijn het resultaat. Bewoners zijn niet alleen vereerd met de belangstelling voor hun huis; ze willen graag alles over de geschiedenis, oorspronkelijke functies en voorgaande bewoners weten, zo blijkt. Bovendien willen ze hun pand in de regel zo goed mogelijk onderhouden en ze staan daarom open voor deskundig advies. Sommige eigenaren van de onderzochte panden zijn dermate begaan met het lot van hun bijzondere interieurs, dat ze graag willen dat de volgende bewoners het in stand zullen houden. Eigenlijk zouden zij over hun eigen graf heen willen regeren. Waarom zouden wij hen daarbij niet een handje kunnen helpen?

Maar veel bewoners die wij hebben gesproken

zijn huiverig voor de gebiedende en verbiedende vinger van monumentenzorg. Ze willen niet dat hun pand monument wordt bijvoorbeeld omdat ze bang zijn dat het moeilijker wordt om het te verkopen vanwege de beperkende voorwaarden. Een groot woonhuis, oorspronkelijk bedoeld voor een gezin met inwonend personeel, kan in zo'n geval minder gemakkelijk worden opgesplitst in twee afzonderlijke woningen. Ook wordt gevreesd dat het pand minder waard wordt. Hoewel sommige studies aantonen dat woonhuismonumenten juist in waarde stijgen ten opzicht van niet-monumenten is men hiervan meestal niet op de hoogte.⁸ Bovendien lukt het bepaalde kopers, zoals projectontwikkelaars en vastgoedhandelaren, dikwijls om de vraagprijs van een pand te drukken als er beperkende voorwaarden op rusten. Daarbij komt dat zowel handelaren als particulieren heel inventief zijn als het gaat om het omzeilen van de verplichte bouw- en monumentenvergunning in het geval van een verbouwing en zeker voor wat betreft het interieur. En wie zal het kunnen terugdraaien als direct na de aankoop vast 'even' de keuken en de badkamer worden 'opgeschoond' door wat 'oude rommel' uit te breken. De problematiek is helder: de overheid is niet geliefd en blijft met lege handen achter en het culturele erfgoed is de dupe.

Andere behoudstrategie: niet verbieden maar informeren, enthousiasmeren en stimuleren

Het lijkt erop dat een alternatieve behoudstrategie mogelijk is: niet verbieden, maar informeren, enthousiasmeren en stimuleren. Dit vergt een ander denkmodel dan het huidige waarin beperkende voorwaarden worden opgelegd: het vergt een positieve benadering gericht op het ontwikkelen van particulier draagvlak. Zoals bij de gedragswetenschappers goede resultaten worden geboekt met de strategie van de positieve 'reinforcement', zo kan er veel bereikt worden door de bewoners op hun verantwoordelijkheid aan te spreken. Niet door ze te verbieden om veranderingen door te voeren, maar door ze bewust te maken van hun rol als schakel in de bewonersgeschiedenis van het huis in kwestie. De groep bewoners die het pand heeft bewoond is lineair verantwoordelijk geweest voor het feit dat de woning historische waarden bevat. Het strippen van huizen gebeurt meestal omdat sommigen die waarden eenvoudigweg niet zien. Mensen hebben het recht op informatie en hulp bij het vaststellen van mogelijke cultuurhistorische of erfgoedwaar-

den.⁹ Ze krijgen zodoende zicht op hoe goed hun voorgangers het gedaan hebben, zodat ze zelf, uit eigen beweging hun bijdrage kunnen leveren aan het behoud of herstel. Het is begrijpelijk dat veel mensen niet onder willen doen voor hun voorgangers. Er blijkt bovendien behoefte te zijn aan hulp bij het maken van de afwegingen om veranderingen op een verantwoorde wijze door te voeren en de juiste keuzes te maken bij onderhoud en conservering.

Hoewel er diverse panden zijn onderzocht die de status van rijks- of gemeentelijk monument waardig zijn op grond van de monumentencriteria¹⁰ is het dus nadrukkelijk niet de bedoeling om het behoud per se van overheidswege te regelen. Echter, in acute gevallen kan het wel de enige weg zijn. Gesterkt door de ervaringen in het veld valt er veel te winnen op het terrein van de voorlichting en het advies aan bewoners. Vaak zijn zij bereid om zelf initiatief te nemen om te waken over het interieurhistorisch erfgoed. Wellicht waarderen zij in beginsel het persoonlijke karakter, maar zij gaan het collectieve belang daarvan gaandeweg inzien en willen hun verantwoordelijkheid nemen, zeker als zij erop worden gewezen en aangesproken. Daarom willen wij dat bewoners, gebruikers en eigenaren te weten komen wat van waarde is en waarom, hoe ze daarmee om kunnen gaan en welke bijdrage behoud kan leveren aan de woonkwaliteit.

Waardebepaling toegesneden op bewoners

De betekenis van het genoemde Joodse interieur ligt vermoedelijk in de juiste mix van materiële authenticiteit en immateriële betekenis voor de geschiedenis van de Joodse Amsterdammers. Aan de ene kant is er de betekenis van de plek waar de 'historische sensatie' van het wrede lot van de bewoners aan den lijve gevoeld kan worden; aan de andere kant het visuele aspect van deze belevingswaarde (de tastbaarheid ervan): de aankleding van de ruimte, de aanwezigheid van de verlichting, de werkplek bij het schrijfbureau dat opgenomen is in de betimmering, de oude radiatoren in hun omkasting en het decorum van het pièce de résistance: de haardpartij met zijn luxe uitstraling van marmer en inlegwerk in dure houtsoorten. Het interieur is door de familie Koriijn ingebracht in een huis van ouder datum.¹¹ Kunsthistorisch is de kamer van waarde als een gaaf en zeldzaam voorbeeld van een werk gesignd door de Joodse ontwerper N. Le Grand; ontwerp en uitvoering is ongetwijfeld

4 GLAS IN LOOD J.J. VIOTTA STRAAT

van de interieurarchitect en meubelmaker Napoleon Le Grand (1857-1932), directeur van 't Modelhuis, wellicht in samenwerking met zijn zoons Henri (1903-1989), die toen juist zijn opleiding tot architect aan de Académie des Beaux Arts te Parijs had voltooid, en Simon (1902-1986) die de zaak van zijn vader zou overnemen.

De invoelbaarheid van de Joodse aspecten van de geschiedenis zijn belangrijke toegevoegde waarden waar het zonder de kennis van de achtergrond van de bewoners 'slechts' een voorbeeld zou zijn van de warme sfeer van het wonen in de jaren '20, zoals die in een rijke bankiersfamilie gebruikelijk was.¹²

De waardebeoordeling van interieurs staat in Nederland nog in de kinderschoenen, zeker van de jongere bouwkunst. Dit heeft deels te maken met achterstanden in de beschikbare kennis waardoor het soms lastig is om de waarde van individuele voorbeelden te vergelijken en te plaatsen in de context van nog bestaande soortgenoten. Deels is het een gebied waar intensief wordt nagedacht over de methodiek en de waarderingscriteria, hoewel het monumentale veld daar anders mee om gaat dan het museale veld. Het interieur wordt al jaren op basis van de monumentencriteria gewaardeerd bij bouwen en architectuurhistorische onderzoeken en de cultuurhistorische waarderingen die ten behoeve van verbouwingen en restauraties

gedaan worden. Bij het ICN worden de esthetische, stilistisch-kunsthistorische aspecten zwaarder meegewogen en ook nader gespecificeerd zoals bijvoorbeeld de plek van het object in het oeuvre van een kunstenaar. Bij musea worden interieuronderdelen vooral beoordeeld tegen de achtergrond van het museale beleidsprofiel van de instelling in kwestie.

In het kader van het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid is vooral de vertaalslag van belang van professioneel begrippenapparaat naar verstaanbare taal. Vernieuwend is daarbij dat niet alleen naar de monumentencriteria gekeken wordt (mooi, gaaf, zeldzaam, belang voor de wetenschap), maar dat de criteria die voor bewoners van belang zijn (bijvoorbeeld gevoelswaarde, ambachtelijkheid) nader in kaart zullen worden gebracht en geanalyseerd. Tegenwoordig nemen overigens ook deskundigen steeds vaker populaire termen als 'belevingswaarde' in de mond als het om monumentale waarden gaat, maar de inhoud van het begrip verdient nadere definiëring, want nu kan er van alles onder vallen: de charme van het slijtpatina, de levendigheid van een oude vloer, maar ook het sprekende aspect van de patronen.¹³

Het ligt voor de hand om bij een behoudstrategie die uit gaat van de particuliere bereidwilligheid om het interieur te behouden, andere instrumenten te bedenken dan de traditionele, i.e. bescherming door het aanwijzen van monumenten. De instrumenten die de stichting ontwikkelt worden dan ook in het bijzonder gericht op de doelgroepen: bewoners, gebruikers en eigenaren. Het betreft een pandspecifieke benadering in combinatie met een algemeen informatieve aanpak. Per individueel pand kunnen waardeadviezen worden opgesteld en bouwdoSSIERS aangelegd.¹⁴ Verder bracht de stichting afgelopen jaar een voorlichtingsbrochure¹⁵ uit die bedoeld is om eigenaren van bijzondere woonhuizen te informeren over de waarde en betekenis van historische interieurs en inte-

rieuonderdelen. Lezers wordt gewezen op de gevolgen van verbouwingen en krijgen praktisch advies over aanpassingen en onderhoud en de gevolgen van onoordeelkundige omgang voor het verlies aan historische waarden, onder het motto: weet wat u in huis heeft en zorg er goed voor.

Ook stimuleert de voorlichtingsbrochure bewoners tot het aanleggen van het genoemde bouwdoSSIer, documentatie waarin kennis over het gebouw en interieur wordt vastgelegd en bijgehouden. Zo'n doSSIer kan bestaan uit oude en nieuwe foto's, maar ook uit bouwtekeningen of kopieën daarvan, documentatie over verbouwingen, groot onderhoud en restauraties. Uiteraard kunnen oude verkoopcontracten, die vroeger in Amsterdam verplicht met het huis moesten worden mee verkocht, in het bouwdoSSIer een plaats krijgen. Ook voor de overige documenten is overdracht aan de volgende eigenaren essentieel, omdat er zo geen kennisverlies over het huis op treedt. Het idee van het bouwdoSSIer komt voort uit de filosofie: mensen die van hun huis houden nemen er graag verantwoordelijkheid voor en willen die erfenis graag doorgeven aan toekomstige generaties bewoners.

Samenvattend: de ambitie van de stichting

De ambitie van de stichting Historische Interieurs in Amsterdam heeft twee speerpunten. Ten eerste het onderzoek, dus het vergaren en vastleggen en ontwikkelen van kennis zodat de vondsten in de juiste context kunnen worden beoordeeld en gewaardeerd. Ten tweede het ontwikkelen van een strategie voor behoud waarbij niet alleen argumenten, maar ook instrumenten worden aangedragen waarmee eigenaars en bewoners uit de voeten kunnen.

Nadat tijdens het inventarisatietraject de basisgegevens zijn verzameld en vastgelegd zal nader onderzoek worden verricht naar de makers en bewoners van de panden. Over dit onderdeel zal in 2009 een boekje verschijnen met veel aandacht voor 'human interest' en gericht op een breed publiek.

Het contextuele onderzoek zal resulteren in een omvangrijker boek waarin de vondsten in hun context worden geplaatst en beoordeeld op hun cultuurhistorische waarden. Er zal aandacht worden gegeven aan de argumenten voor behoud, mede op basis van criteria die voor bewoners van belang zijn. Ook zullen de opzet en de methodieken van het project worden beoordeeld op hun

5 DE JOODSE INTERIEURARCHITECT EN DIRECTEUR VAN 'T MODELHUIS NAPOLEON LE GRAND (1857-1932) IS CIRCA 1920 GEFOTOGRAFEERD IN HET VONDELPARK (TWEDE VAN RECHTS BOVENSTE RIJ) SAMEN MET ZIJN VROUW BE LE GRAND PINKHOF (LINKS ONDER), HUN ZOON HENRI (LINKS BOVEN), DOCHTER BETSY (RECHTS ONDER) EN ANDERE FAMILIELEDEN.

relevantie voor andere stadsdelen en gemeenten in Nederland. Het boek zal in 2011 verschijnen, gelijktijdig met een tentoonstelling in het Stadsarchief in Amsterdam.

De wens van bewoners om interieurs te behouden is essentieel voor de instandhouding ervan. Dit is de belangrijkste tussentijdse conclusie in het kader van het project Historische Interieurs in Amsterdam Zuid. Een monumentenstatus is daarbij niet altijd nodig. Toch kan de overheid een belangrijke rol spelen, vooral als het gaat om een duwtje in de rug: voorlichting, in gesprek gaan, de instelling van een monumentenwacht voor het interieur stimuleren; de zogeheten interieurwacht zoals die in Noord-Brabant al bestaat, een verordening maken die overdracht van een bouwdoosje bevordert, het zijn een paar voorbeelden van hulpmiddelen bij het stimuleren van behoud en instandhouding van het woonhuisinterieur.

¹ *Opnieuw werk van Frans Hals ontdekt*,

NOS journaal 2 oktober 2008.

² Van circa half september tot half oktober

2008 kwam het interieur Viottastraat 36 op het NOS journaal en het AT5 nieuws, op de radio en verschenen er stukken in de grote landelijke dagbladen en in de *Jüdische Allgemeine*.

³ Voor de diverse categorieën woonhuismusea die internationaal worden onderscheiden verwijs ik naar de activiteiten van DEMHIST, een afdeling van de International Council of Museums (ICOM) die sinds 1999 jaarlijks een conferentie organiseert.

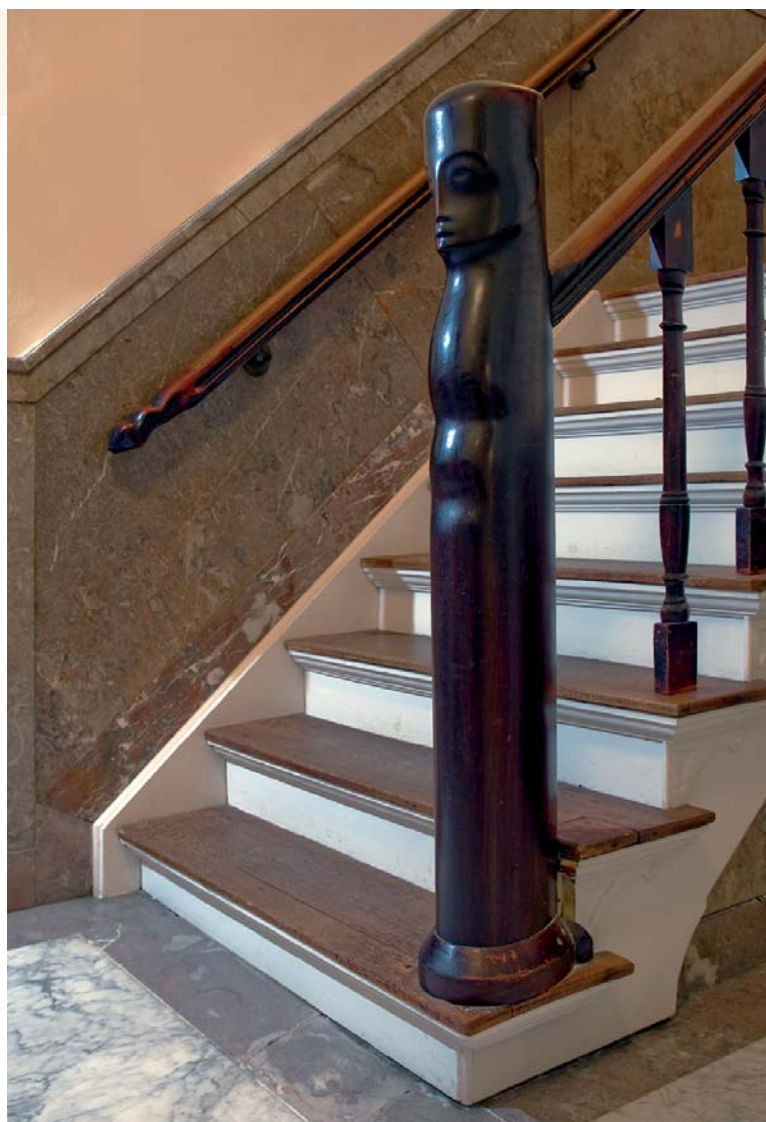
⁴ Zie over het pand Viottastraat 36 en de problematiek van erfgoedwording van woonhuisinterieurs de scriptie van Alexander Westra, gemaakt op basis van het onderzoek dat hij uitvoerde voor zijn stage bij de Stichting Historische Interieurs in Amsterdam en het Bureau Monumenten & Archeologie: A. Westra, *De toekomst van de woonhuisinterieurs van de jongere bouwkunst*, (scriptie duale master erfgoedstudies Universiteit van Amsterdam), Amsterdam 2008.

⁵ Zie voor deze werkwijze: P. Thornton, *Authentic decor. The domestic interior 1620-1920*, London 1984. En voor Nederland ondermeer: E. Bergvelt, F. van Burkom en K. Gaillard (red.), *Van neo-rennaissance tot postmodernisme. Honderdvijfentwintig jaar Nederlandse interieurs*, Rotterdam 1996.

⁶ *Van object naar samenhang. De instandhouding van ensembles van onroerend en roerend cultureel erfgoed*, Den Haag, Rijkswijk, Zeist, Zoetermeer 2004 (Rapport van de werkgroep Onroerend-roerend, opgesteld i.o.v. het Directeurenoverleg Cultuurdiensten).

⁷ De criteria voor de waardering van gebouwen zijn ontleend aan de Monumentenwet van 1988, terwijl de criteria die gebruikt worden voor de

6 TRAPPAAL- SCULPTUUR DE LAIRESSE- STRAAT

weging van losse objecten van wetenschap en kunst in museale collecties zijn ontleend aan het Delta-plan Cultuurbehoud.

⁸ Zie bij voorbeeld het rapport opgesteld door de werkgroep 'Monument en rendement' (maart 2004) in opdracht van de gemeente Arnhem en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg onder coördinatie van S.J.P.J. Smeets.

⁹ De begrippen monumentale- en erfgoedwaarden worden tegenwoordig door elkaar gebruikt. Voor een overzicht van betekenissen van monumenten sinds de negentiende eeuw: C.P. Krabbe, 'Monumenten: architectonische overblijfselen', in: F. Grijzenhout, *Erfgoed. De geschiedenis van een begrip*, Amsterdam 2007, 151-174.

¹⁰ Zie de voor het MSP aangepaste en nader gespecificeerde criteria uit de Monumentenwet 1988.

¹¹ Zie de bijdrage van A. Westra in nieuwsbrief no. 21, oktober 2008, Stichting Het Nederlandse Interieur.

¹² Met dank aan BONAS.

¹³ Bijvoorbeeld tijdens het RACM symposium Over de vloer, gehouden op 8 oktober jl. in het Vredespaleis te Den Haag en de ter gelegenheid daarvan verschenen publicatie 'Over de vloer: met

voeten getreden erfgoed' (Zwolle/Zeist/Amersfoort 2008)

¹⁴ Bij wijze van proef maakte erfgoedstudent Alexander Westra in het kader van zijn stage bij de stichting een systematiek waarin diverse aspecten van het interieur volgens een ordesysteem werden gewaardeerd en in getekende schema's werden gepresenteerd. Het ordesysteem maakt mogelijk dat er rekening wordt gehouden met de erfgoedgradaties, zodat bewoners duidelijk zien dat bij lage of indifferente erfgoedwaarde de mogelijkheden open liggen voor hun eigen creativiteit en woonwensen.

Ook werkte hij aan de ontwikkeling van een vragenlijst op basis waarvan inzicht wordt verkregen in de verschillende waarden die voor bewoners belangrijk zijn bij de beoordeling van de indeling en afwerking van hun interieurs.

¹⁵ *Historische Interieurs in Amsterdam*, Amsterdam 2008, samenstelling en teksten B. Laan en A. Westra. De brochure is via de stichting verkrijgbaar. □

DRS. BARBARA M. LAAN is projectleider Historische Interieurs in Amsterdam Zuid.